

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Didaci Covarrvvas A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis
... Opera Omnia**

**Covarrubias y Leyva, Diego de
Antverpiae, 1610**

De coitu inter sponsalia & matrimonium interueniente eiusq[ue] effectu.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96556)

notavit Ludo. Caelius, lib. 8. lectio. antiq. cap. 4. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 1. & Alciat. in d. l. Masurinus. Potest hoc comprobari ex c. duo mala. 13. dist. 5. & ex Arist. lib. 5. Ethic. cap. 3. quo in loco inquit: minus malum boni vicem habere, si maiori malo comparetur. Nec sequitur, hoc fit, & tamen nec lege civili, nec canonica punitur, ergo est licitum: hanc enim collectionem destruxit text. Sing. in lat. si quis. §. diuus autem Marcus. ff. de relig. & sumpt. funer. quem dixit notabilem Bald. in l. 3. C. de sac. Eccl. & singu. idem Baldus. conf. 15. in 1. volu. & Andr. Tiraq. de iure matr. l. conubiali. 8. optima gloss. in c. denique. 2. dist. poteratque hæc nostra interpretatio pluribus aliis similibus adductis reddi fortior: quæ omittimus, ne præscriptum nobis limitem transgrediamur. Illud tamen obiter adnotamus, aliud esse, offerre materiã minoris mali, aliud, inducere ad minus malum, vt maius euitetur. Illud etenim licet, hoc vero peccatum est: cum non sint faciẽda mala vt eueniant bona, nec minora mala, vt maiora euitentur. Nec enim Loth, offerendo filias suas abufui impiorum, & offerendo materiã minoris mali, induxit impios, nec filias ad stuprum. Hoc etenim illi nec licuisset, secundum Caiet. 2. 2. quæst. 78. art. 4. qui Loth a peccato excusat, autoritate Petri Scribentis, 2. Epist. c. 2. Loth virum iustum à nefandorum iniuria liberatum fuisse à Deo. idem ex Ambrosio, Chrysostomo, & Augustino probare conatur Ioan. Arboreus, lib. 10. Theophsia cap. 2. Sic & Gen. cap. 37. Iudas obulit fratribus materiã minoris mali: nempe venditionem Ioseph vt euitaret manus: occisionem inquam illius, quo consilio visus fuerat Ruben, qui eodem animo euitandi homicidiũ eisdem fratribus dixit: non occidamus eum, sed proiciamus in cisternam veterem. His addenda sunt quæ tradit Aggul. in lib. mo. de mendacio, cap. 18. Et lib. contra mandacium, cap. 7. & 9. [Cogere autem fœminas, & in fornicem detrudere, vel inuitẽ iu quibuscunq; copiam facere, improbum est, etiam si lege lata id in pœnam delicti ab eis commissi fiat. Quod alioqui lege Romana statutum, Theodosius Imperator improbauit teste Socrate, lib. 5. histor. Eccl. c. 18.] Multa de meretricibus, hac in re quam tractamus post quartam huius operis editionem scribit ac refert Cladius Spenceus, lib. 3. de continentia, c. 3. & 4.

S. PRIMVS.

In quo de coitu medio inter sponsalia & matrimonium agitur, eiusque effectu.

SVMMARIA.

- 1 Qua ratione sponsalia, seu carnalis copula, matrimonium efficiantur.
- 2 Præsumptionem matrimonii ab ecclesia inducunt, ex copula post sponsalia secuta, iuris & de iure ceteri.
- 3 Confessio probat aduersus præsumptionem iuris & de iure.
- 4 An confessio in causa matrimoniali sit probatio legitima & n. 6.
- 5 Delicti iuramenti in coniugali controuersia an sit admittenda, an non? & num. 7.
- 6 Iuramentum suppletorium non deserit in matrimoniali causa, habenti simplicem probationem.
- 7 Confessio minime est admittenda contra præsumptionem consensus coniugalis ex coitu procedentem.
- 8 Indirecta probatio aduersus præsumptionem admittenda est.
- 9 Ex coitu cum sponsa matrimonium præsumitur, etiam si sponsa ab alio quã sponso cognita fuerit.
- 10 In conscientia foro defectus consensus assertionem ipsius consentientis probatur: atque ideo non indicatur matrimonium ex copula, quæ sponsalia subsequitur.
- 11 Matrimonium vt sine consensu fiat ecclesie efficere non potest.
- 12 In dubio certius & melius eligendum.
- 13 Contractus duobus sponsalibus, secunda in matrimonium transiunt per carnalem coitum.
- 14 Coitus prædictam matrimonij præsumptionem inducit, etiam si metu conditionali contingat.
- 15 Vir opprimi à femina carnaliter non potest.
- 16 Coacta voluntas qualiter voluntas sit, atque imbi explicatur tex. in cap. merito. 13. q. 1.
- 17 Inuita que.
- 18 Coitus, sponsalia præcedens, nil conducit ad coniugalis consensus præsumptionem.
- 19 Per osculum post sponsalia datum sponsa lucratur dimidiam partem donationis sponsalitiæ. & lex regia Iauri explicatur.
- 20 Matrimonium per copulam consummatum, non potest dissolui per dispensationem Papæ.
- 21 Matrimonium minime censetur, nec dici potest consummatum, propter copulam præcedentem.
- 22 Optimum interdictum ad c. 2. de conu. conjugat.
- 23 Carnalis contractio cum sponsa, etiam incerta, coniugij præsumptionem inducit.
- 24 Præsumptio dissensus non impedit dictam præsumptionem oriri.

27 Nexius copule hanc præsumptionem minime inducit.

28 Conatus copule circa sponsalia iuris interpretatione de futuro, verbis tamen presentis, an aliquid operetur.

Nunc agendum est, qualiter sponsalia in matrimonium transeant. & in primo constat, sponsalia in coniugium transire per carnis copulam: quæ post ipsa sponsalia inter sponfos contingit. cap. veniens. in 2. de spons. cap. is qui fidem. eod. tit. non ex eo quod canones velint sine nouo consensu coniugali, ex sola copula matrimonium inter sponfos decernere, sed quia Ecclesia præsumit ex illa carnali coniunctione consentum coniugalem: quam præsumptionem merito canones statuerunt ex præmissa consensu coniugalis promissione, & simul ne dicamus copulam illam carnalem esse mortale peccatum: quod dubio procul dicendum esset, nisi in sponsum & sponsam animarum affectio coniugalis, præsentis consensu, daretur: nec præsumendum delictum est. l. merito. ff. pro socio. l. Quintus. ff. de donat. inter virum & vrum. iustis igitur rationibus Ecclesia præsumit sponsum, carnaliter ad sponfam accedentem, præmissam promissionem ad effectum, deducere, potius quam crimen velle committere, ad eam fornicario affectu accedendo.

Ex quibus plurima deducenda sunt, & primo, Ecclesiam ita vrgentem hanc præsumptionem iudicasse, vt sit per ea, tanquam super certo consensu statuerit: & ideo præsumptionem hanc iuris & de iure censemus. ex gl. in d. c. u. qui fidem. Communiter recepta per tex. ibi gloss. in c. ferrum. 50. distinct. notatur. in l. siue possideris. C. de probat. Abbas & Feli. in c. quanto. de præsumpt. Alciat. in tract. de præsumpt. in prim. quo fit, vt in contrarium probatio non admittatur. vt in dict. c. is qui fidem. probatur & in l. antiquæ. C. ad Velleia. & in l. si. C. ad Marc. edo.

Secundo quamuis contra præsumptionem iuris, & de iure probatio per confessionem eius, pro quo ius præsumit, recipienda sit, iuxta gloss. in l. in contractibus. vers. nullo modo. Cod. de non nume. pecun. quam conclusionem repetit idem Accursus in auth. de equalis. doli. §. aliud. vers. scribat. & dicit Singul. Alex. in l. 1. §. si is qui quadraginta. ff. ad Trebell. & idem in l. à Diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iud. Lanfr. in c. quoniam. de proba. num. 40. Bald. No. uel. de do. 6. part. principali. prim. leg. 2. & Corset. in singu. verb. sentent. Bart. etiam eam sequitur in authen. sed iam necesse. Codic. de donatio. ante nupt. a quibus & aliis, qui ad idem citari poterant, hoc Communiter receptum est: aduersus tamen hanc canonis præsumptionem probatio non admittitur, etiam per confessionem illius, qui pro matrimonio contendit. quod notant Abb. & Docto. Communiter in dict. cap. is qui fidem. Feli. in c. quanto. de præsumpt. num. 3. Alciat. in tract. de præsumpt. 2. par. nu. 9. à quibus illa ratio traditur: quia in matrimoniali causa non statur confessioni litigantis, & super eo de eo qui cognosc. conf. vxor. suo. quæ mihi non placet ex eo, quod licet confessioni litigantis contra matrimonium credendum non sit, tamen confessioni illius qui contendit matrimonium esse contractum, & valuisse, stare debet aduersus ipsum matrimonium gloss. in cap. attestaciones. de despons. impu. in verbo. euasisse. quam ibi Abba. & Ravenna dicunt singul. & Roman. singu. 614. notant Hostiens. Abb. & Doct. in c. penult. de raptor. non enim est præsumendum quenquam sine causa sibi ipsi contradicere. Hæc tamen conclusio non omnino recipienda est: non enim vindicat sibi locum, quando esset præsumptio aliqua collusionis inter litigantes. ita Hostiens. Abb. & Preposin. d. c. attestaciones. qui omnes tenent plurimum in hoc valere iud. eis arbitrium. quod notat Brunel. in tract. de spons. quæst. 29. pro quo est optima gloss. quam ita intelligunt Hostiens. Abb. & docto. in c. penult. de raptor. ex qua constat confessioni in præiudicium matrimonij standum esse, quando fit ab vtroque coniuge, & eam fama coadiuuat. Secundo non procedit, quando ex illa confessione alii, qui in eadem causa non litigat, fieret præiudicium: vt notat Areti. consil. 13. col. 5. & 6. sentit Abb. in c. mulieri. de iur. iur. an. si dum afferit in causa matrimoniali non esse deferendum iuramentum actori ab ipso reo, nec reo ab actore, etiam si nullæ essent aliæ probationes, quando ex hoc iuramento posset præiudicium alii quam deferenti, inferri: cum ille, qui non detulit, contendat cum altero ex litigantibus matrimonium contraxisse vel contractum non tenuisse: si enim ex delatione alter iuraret pro matrimonio, & istud iuramentum teneret: tertius, qui pretendit matrimonium cum litigante contraxisse, maneret aliquo pacto elusus: sic etiã Rex Arthurus iuramentum fieret contra matrimonium: & tamen non per eum cum altero ex liti-

ex litigantibus contractum, non valuisse, propter primum coniugium, super quo litigatur, frustraretur suo iure, quod forsitan habet. quo fit, ut delatio iuramenti, etiam ubi nulla est probatio in causa coniugali, sed reus est omnino absolvendus, minime sit admittenda, quando ex illa delatione posset alij nocuumentum aliquid inferri: qui tamen candem item minime tractat, ex eius vero decisione sperat damnari, aut commodum quoad propriam causam. Imò maris & feminae confessio afferentium matrimonium inter eos contractum fuisse, absque testibus tamen, & clam, admittenda non est, ubi ex ea praedictam admitti contra presumptionem iuris & de iure quam dicit singular. Invol. ibi. auream Felin in cap. quanto, de praesump. & sollemnem idem Felin. in c. cum a nobis, de testib. col. 3. notat Alciatus de praesump. 2. par. 3. ¶ Quarto inferitur ex ratione dictae decretal. sponsalia in matrimonium transire per coitum, etiam si post sponsalia ante coitum cum sponso, fuerit sponsa cum alio fornicata. Nam quamvis propter illam fornicationem dissolui possint sponsalia, cap. quemadmodum, de iur. iur. donec tamen iudicio Ecclesiae fuerint dissoluta, mahet sponsaliorum vinculum, ut notat gloss. in c. de illis in 1. de spons. impub. Henric. & Prepos. in c. de spons. col. fin. Regia l. i. tit. 1. par. 4. nondum ergo per sponsum sponsaliorum dissolutione petita, non video cur sponsalia per coitum; matrimonium non efficiantur; ex dicto coniugali consensu à canonibus praesumpto; quamvis Ioan. de Neuiza. in Sylva nupt. lib. 2. numer. 12. dum plurima congegit contrarium notauerit, id falso tribuens Felin. in dict. cap. cum M. colum. penult. apud quem ego nondum hoc notare potui, et si sapius ex consulto auctorem legerim.

¶ Ex quo infero, quod licet actor, qui pro matrimonio agit, possit, non data probatione legitima, reo qui absolvendus alioquin est, iuramentum deferre super ipso contractu matrimonii, an praecesserit, vel ne: sicut ex aduerso ipse reus potest actori etiam idem iuramentum deferre, cessante alterius praedictio: posset enim nouo praestito consensu matrimonium contrahere: tamen si contendit actor, non subesse, in matrimonio iam legitime probato, aliquid impedimentum, reo id allegante, non potest ipse actor reo deferre iuramentum super illo impedimento: quia matrimonio legitime contracto, & iam probato praedictaret, & est maxima collusionis suspicio, ut notat optime Abba. in d. c. mulier. colum. 4.

Hinc etiam perpendi potest gloss. in d. c. mulieri. quae dixit in matrimoniali causa non esse deferendum iuramentum habenti probationem semiplenam. quam gloss. praeter alios dicit notab. Alexand. in l. 3. in princip. ff. de iureiurand. & singular. Iaso. in repetit. Ladmonendi. ff. eodem. num. 277. ubi Barto. idem notat colum. antepen. & Ioan. de Selua in tracta. de iureiur. an. 3. parte. in fine. est enim dicta conclusio vera, nisi iudex concurrētibus aliquot coniecturis, atque attenda personarum qualitate arbitretur iuramentum esse deferendum habenti probationem semiplenam, quae ita dictis coniecturis coadiuuatur, ut non simpliciter dici debeat semiplena probatio. His enim recte à iudice pensatis, potest talis delatio iuramenti fieri, siue agatur de aliquo impedimento ipsius coniugii. Abba. in dict. c. mulieri. col. 3. & 4. & penult. Alex. in d. l. 3. Ias. in d. l. admonendi. n. 281. ubi Curt. l. un. n. 67. dicit hanc opinionem esse communem, quam ibi approbat Curt. Senior, fallentia 65. Ioan. Coral. lib. 3. miscella. cap. 4. & Hippo. sing. 27. Regia l. 10. tit. 11. part. 3. quo pacto intelligenda est gloss. in cap. v. d. de reg. quae dixit etiam in coniugali causa deferendum esse iuramentum ei qui semiplene probauit. quibus illud addendum est, standum fore confessioni litigantis, quando agitur ad thori separationem, text. quem ibi Dd. notant in c. ex literis. de diuor. quem etiam dicit sing. Romanus singular. 614.

Igitur ut ad institutum redeam, si confessioni illius qui pro matrimonio stat, contra ipsum matrimonium creditur, cessante collusionis suspicione, alteriusque matrimonij praedictio, coniectuens est in casu qui supra, non esse ex hoc contra illam praesumptionem repellendam confessionem illius, qui pro matrimonio agit. Veram ergo rationem esse nos opinamur: quia consentienti non potest esse notus defectus consensu in altero coniuge: cum ille in animo consistat, nec credere debet sponsa ipsi sponso praestitenti dissentium ante coitum, ne praesumat ab eo committi mortale crimē, & quamvis posset hic defectus apparere, illa tamen cognitio plena non est. defectus autē consensus in ipso consentiente, non satis constat: cum ei fides non detur, propria turpitudine proferenti. Cum ergo cognitio illius rei, quae probanda est non sit satis sufficiens in consentiente, nec digna tanta fide, ut iuramentum deferatur: tunc praesumptioni huius praesumptio non est adhibenda.

Tertio ex praedictis colligitur contra dictam iuris canonici praesumptionem admittendam esse probationem, quae indirecte, & per obliquum ipsi praesumptioni obuiat. Si enim sponsus, qui contra matrimonium itat, probare velit, illa sponsalia ante coitum fuisse mutuo consentiu, vel alias legitime soluta, ut in cap. 2. de spons. vel nulla fuisse propter aliquid impedimentum, admittendus est. secundum Abb. & Prapof. col. 4. in dict. cap. is qui fidem. & Felin. in c. cum M. colum. penult. de constit. & probatur, ex gloss. celebri in clem. unica de probat. quae dixit probationem indirectam admitti contra presumptionem iuris & de iure quam dicit singular. Invol. ibi. auream Felin in cap. quanto, de praesump. & sollemnem idem Felin. in c. cum a nobis, de testib. col. 3. notat Alciatus de praesump. 2. par. 3.

¶ Quarto inferitur ex ratione dictae decretal. sponsalia in matrimonium transire per coitum, etiam si post sponsalia ante coitum cum sponso, fuerit sponsa cum alio fornicata. Nam quamvis propter illam fornicationem dissolui possint sponsalia, cap. quemadmodum, de iur. iur. donec tamen iudicio Ecclesiae fuerint dissoluta, mahet sponsaliorum vinculum, ut notat gloss. in c. de illis in 1. de spons. impub. Henric. & Prepos. in c. de spons. col. fin. Regia l. i. tit. 1. par. 4. nondum ergo per sponsum sponsaliorum dissolutione petita, non video cur sponsalia per coitum; matrimonium non efficiantur; ex dicto coniugali consensu à canonibus praesumpto; quamvis Ioan. de Neuiza. in Sylva nupt. lib. 2. numer. 12. dum plurima congegit contrarium notauerit, id falso tribuens Felin. in dict. cap. cum M. colum. penult. apud quem ego nondum hoc notare potui, et si sapius ex consulto auctorem legerim.

¶ Quinto ex praemissis patet, quod in foro interiori animae ubi creditur ipsi consentienti, si sponsus diceret se ad sponsam accessisse affectione fornicaria, non coniugali, non iudicantur illa sponsalia matrimonium: non ex eo quod coniugium illud verum sit in foro exteriori: non tamen in interiori, sed quia iudex exterior iudicare debet ex illa canonis praesumptione, nec probationem recipit in contrarium, & idem iudicat matrimonium esse, quod verè non est; at iudex interior iudicat ex defectu consensu coniugalis, qui sibi constat, ita notant Abba. Anton. & Prapof. in dict. c. is qui quidem. Socin. conf. 28. 1. volu. Anchar. in reg. possessor. colu. 7. de reg. iur. in 6. optime Thom. quodlib. 5. artic. 15. & est haec opinio à Theologis & Canonistis recepta ut Syluest. asserit. in verb. matrimonium. 2. questio. 15. & probatur. in cap. tua nos, de spons. cuius intellectum alibi attingam. Hostien. tamen in d. cap. is qui quidem, minime à dicta opinione discedens, licet Abba. eum contra eandem opinionem alleger, optat fieri ab Ecclesia constitutionem, in qua sponsus, qui cum sponsa carnale commercium habuit, redderetur inhabilis ad matrimonium cum alia contrahendum: sicuti ab Ecclesia redditur inhabilis ad contrahendum matrimonium consanguineus intra quartum gradum in quo errat Hostien. quamvis enim Papa possit ex causa iusta reddere aliquem inhabilem ad contrahendum matrimonium (quod proprio loco dicitur) non tamen potest Ecclesia matrimonium constituere sine consensu. ut in d. c. is qui fidem. idem Hosti. & Abb. fatentur Syluest. d. q. 15. & nos idem probauimus in interpretatione tex. in c. requisit. de spons. Item Syluest. d. q. 15. in hac eadem conel. credit in foro interiori non esse matrimonium censendum, si sponsus, qui cognouit sponsam, fateatur se omnino dubitare an tempore coitus affectum habuerit coniugalem, an fornicarium. Ego vero opinor in hoc casu iudicandum esse matrimonium: certius enim est affectum habuisse conjugalem, quam fornicarium, & sic consensum ad mortale crimen, ut constat ex penitissima c. is qui fidem, ratione: nisi iam post copulam cum sponsa, verum & indubitatum matrimonium cum altera contraxisset: tunc etenim tutius est secundo coniugio certiori adhaerere, ex c. inuenis. de spons. c. 2. §. item si, de penit. distincti. 7. nam si res verè dubia est, & tangit salutem anime, oportet eligere certius, ubi imminet praecipua elect. quod in dictis iuribus probatur, adiunctis his, quae notat Floren. 1. par. tit. 3. cap. 10. §. 10. colum. 3. doctē & eleganter Marti. Nauar. in cap. si quis autem, de penit. dist. 7. nu. 34.

Sexto, ex his etiam constat contractus duobus sponsalibus secunda sponsalia in matrimonium transire per copulam cum secunda sponsa contingentē, quod Ioan. Maior asserit in 4. distincti. 27. questio. 5. casus. & Syluest. in verb. sponsalia. quae pro Idem Ioan. Andr. Anton. & Prapof. colum. 3. tamen dicitur in d. ap. is qui fidem. Idem Prapof. in c. de illis de spons. col. penult. Brun.

& Brun. in tracta. de spons. q. 8. num. 3. pro quibus opt. text. in c. penult. de spons. cap. licet. cap. fin. de spons. duo. ubi coniugium primum nondum copula consummatum non tollitur per secundum, et si carnali copula consummetur: quia in primo coniugio iam aderat consensus coniugalis: igitur si in primo non intercessisset coniugalis consensus, sed tantum sponsio, tolleretur per secundum, quod hic datur ex coitu. Præterea text. in cap. duo pueri. de de spons. impub. ibi hoc notante Praposi. col. i. probat sponsalia tolli per matrimonium, quod ab initio sponsaliorum vim tantum habuit, sed successu temporis effectum est coniugium: sic ergo quamvis matrimonium ex secundis sponsalibus statim contractum non fuerit: sed tantum sponsio quedam futuri consensus: quia tamen ex coitu consensus ille coniugalis datur præsumptione canonis, tollitur priora sponsalia. Scio tamen rem esse dubiam ex eo quod secunda sponsalia primis non præferuntur, nec eis præiudicant. c. sicut de sponsa. nec consensus coniugalis ex copula præsumi debet, ne præsumamus peccatum mortale in sponsio, qui eo ipso frangit fidem prioris sponsæ. Verum his respondeo, secunda sponsalia licet primis minimè præferantur, nec præiudicant, valuisse tamè primis promissionis ad hoc, ut si quando contingeret mori primam sponsam, vel ad matrimonium impediri, vel dissolvi prima sponsalia, teneretur sponsus cum secunda contrahere matrimonium: non ergo nulla fuerunt secunda sponsalia. Secundo dico validiorem esse præsumptionem consensus coniugalis, quæ ex coitu à canone colligitur, quam habeat initium voluntatis in contractis sponsalibus cum secunda, quæ illa præsumptio dissensus ad euitandū mortale peccatum, quod violando fidem committeretur. potioribus enim rationibus adducor ut potius coniecter sponsum voluisse violare fidem promissionis primæ, quam ut præsumam coitum cum secunda sponsa fornicarium fuisse.

16 Septimò hinc etiam infero sponsalia in matrimonium transire ex prædicto consensu ab Ecclesia præsumpto, per coitum sponsi & sponsæ, etiam si sponsus timore mortis sibi illato coactus sit sponsam cognoscere: illa etenim copula si fornicario affectu peracta fuit, etià metu acerrimo, peccatum mortale fuit. cap. sacris. de his que vi metusque cau. non ergo debet præsumi in sponsio hoc crimen mortale: sed potius, metu secluso, in animo affectum coniugale habuisse: nam potius mori debet, quam peccato consentire. unde iustus est præsumere ab sponso eum actum sine mortali peccato perpetratum fuisse, quam eum voluisse animam reatu mortalis culpæ commaculare. huius opin. auctor est mihi Hosti. in d. c. is qui solum. dicens 2. colum. quod mulier potest allegare contra præsumptionem illius text. se oppressam fuisse ut præcisa, virum autem hoc non posse dicere: quia vir opprimi non potest, nec solent viri à feminis præcise ad coitum cogi: sentit ergo Hosti. quod cessante præcisa oppressionis carnis commixtio per metum contingens, matrimonium præsumptionem inducit. idem tenet Paul. in 4. distinct. 29. q. 1. artic. 4. pro quibus optimus est text. in c. insuper. qui cleric. vel vouent. neque ille timor posset dici cadens in constantem virū. quod in interpretatione c. cum locum. de sponsalib. ostendit. distinct. verò Hostiens. vim præcisam seu absolutam à conditionali, ut distinct. text. in c. sacris de his que vi metusque cau. capit. contra Christianos. de here. in 6. capis. maiores. §. item queritur. de baptis. vis enim præcisa est, quæ nos aliquid ita compellit agere, ut in nobis non sit vtrum agamus, vel non agamus: sicuti ventus impellit ac desert in aliquem locum, ad id appetitissimum text. in c. constat. 1. quest. 1. capit. presbyterorum. §. qui autem 50. distinct. conditionalis autè mixtam habet voluntatè: si quidem in nobis voluntas est: attamen timore quodam illa voluntas elicitur. quod ex Aristo. constat 3. Ethic. c. 1. Et Damasceno lib. 2. De fide orthodox. cap. 24. unde Thom. 2. 2. q. 108. art. 1. §. dicitur coactionem timoris non facere simpliciter inuoluntariū: sed habere voluntarium mixtū. idem Thom. 1. 2. q. 6. art. 6. Almain. in Moral. l. 3. & Fortu. in tract. de vlt. sine. illat. 2. l. col. 16. idem eleganter probat Epictetus apud Arriannum lib. 1. c. 17. Hinc dicitur in c. merito. 15. q. 1. voluntatè coactam, voluntatem esse, & idem in l. si mulier. §. si metu ff. quod met. cau. est enim voluntas simpliciter, ita ut libe. a no sit Tho. in 4. distinct. 29. Abb. in c. de muliere. de sponsal. Card. in c. euerum. de iur. reu. sentit Bald. in l. pen. C. quo. & quan. aud. quauis Dec. in l. velle. ff. de reg. iur. dicat coactam voluntatè esse secundum quid, id est coactam non simpliciter: quali dicat non esse absolutam & liberam. & licet Deci. optimum sensum habu. it. re.

primus dicendi modus, scilicet, coactam voluntatem simpliciter voluntatem esse. actiones enim, quæ per timorem fiunt, mixtæ sunt, magis tamen sunt similes spontaneis: quia principium earum est in nostra voluntate, & ided denominantur simpliciter voluntariæ actiones illæ. Verum quia, secluso metu illo, agens illas minimè eligeret, dicuntur inuoluntariæ. Imò Aristot. d. c. 1. dicit simpliciter dici inuita, quæ timore fiunt, non tamen intelligas quoad actiones ipsas: illæ enim in actu simpliciter sunt voluntariæ, ut ipse docet: sed quo ad apprehensionem dici possunt simpliciter inuita: quia eas agens non eligeret cessante timore: ita intelligit Aristot. Thom. in d. q. 6. art. 6. id vero quod in actu consideratur, debet considerari simpliciter: quod autè consideratur apprehensione, secundum quid non simpliciter: ut docet Thom. ex Arist. dicente, ea quæ fiunt timore per se inuita esse: actiones autem circa particularia fiunt: hæc autè spontanea esse, cuius sensus est, auctore Eustatio. per se enim perinde est ac vniuersaliter: in agendis autem rebus, vana omnis est vniuersalis ratio: actiones enim in particularibus sunt: in particularibus verò spontaneæ concipiuntur: quare consequitur, ut in quibus maximam vim habent actiones, ut vel spontaneæ dicantur, vel inuita, in his constituta, spontaneæ magis quam inuita sunt: ex quibus omnibus hanc septimam interpretationem cum Hosti. probamus. tamen refragentur Abb. & Praposi. in c. consultationi. de spons. Floren. 3. par. 1. c. 7. ad fin. Paul. Paris. cons. 58. n. 69. & cons. 60. n. 34. vol. 4. Ant. & Henr. in d. c. is qui solum. col. pen. ubi Praposi. col. 2. fatetur, eorum opinio. contra Hosti. commu. esse.

17 Octauo, ut quibusdam rem hanc graue intelligentibus occurramus, perpendimus iura canonica dictam præsumptionem inducentia copulam contingentem post sponsalia considerasse, ita ut coitus ipsa sponsalia præcedens minimè sufficiat, ut sponsio illa matrimonium iudicetur. Sic text. in c. veniens. in 2. de spons. inquit, si post fidem præstitam cognouerit. Sic etiam qui solum. de sponsa. dixit carnali copula subsequuta. igitur non sufficit præcedens coitus. Abb. in c. veniens. in 2. de sponsa. Soci. cons. 28. r. volu. col. 3. Henr. in c. testationes. col. fin. de de spons. impub. & ex Theologis Ioan. Maior. in 4. distinct. 28. q. 1. & Syluest. in verb. diuerium. quest. 1. & in verb. sponsalia. quest. 10. unde concludens Titium eius sponsam Semproniam carnaliter cognouisse, non esset testis sufficiens ad hoc, ut matrimonium iudicaretur: potuit enim eam cognoscere ante sponsalia: oportet ergo probare post sponsonem illam cognouisse, ut notat. Abb. in d. c. veniens. & ibi Anton. & Prepositi. & Deci. in c. in presentia. de probat. nu. 24. Ioan. Crot. in tract. de testib. nu. 288. Thom. Grammat. cons. 26. colu. 1. Hinc etiam Regia l. 52. Tauri. à Caroli Cæsaris matre condita, [quæ est. 4. tit. 2. lib. 5. Recopil.] quæ statuit propter osculum, sponsam lucrari dimidiatam partem rerum, quas ei sponsus dederat, etiam iam præstito coniugali consensu ante copulam, est intelligenda quando osculum post sponsalia præstitum fuit, secus verò si ante. ut ibi eius interpres Ioan. Lupi. notauit. num. 8. & 9. quod etiam subseruiet ad intellectum l. si ab sponso. C. de donatio. ante nupt. à qua differt Regia. l. quæ in sponsis etiam de præstiti iam maritali consensu coniugatis ante copulam loquitur: illa verò in sponsis de futuro ante coniugalem consensum. Ceterum octauam hanc conclusionem Hippo. nostra ætate vir doctissimus, sed in referendo aliorum dicta quam in perscrutando diligentior, in singul. 500. propria ipsius auctoritate dictis auctoribus non citatis impugnat, contrarium probans ex Claudio, in Rubr. ff. solut. matr. & Ioan. de Neuiza. in sylua mpti. lib. 2. n. 12. quorum neuter id tenet, quamuis id argumentum sit, quod Claudi. scribit dicens matrimonium ceteri copula carnali consummatum, etiam ex coitu præcedenti: atque ob id sicut Papa non potest dispensare, ut dissoluatur matrimonium & copula carnali consummatum, quando copula post matrimonium, contingit: ita nec dirimere potest matrimonium cui præmissa fuit commixtio carnis, citat ad id Bald. in c. licet. de translatione. Episcopi. qui tamen in hoc est valde dubius. Ego verò si competenti habere Papam posse dissoluere coniugium & nondum carnali copula consummatum, quod alibi tractabo: minimè dubitare posse & illud soluere, cui præmissa fuit carnalis copula, non secuta. non enim dicitur coniugium consummatum ex coitu præcedenti, sed ex secuto: ille si quidem ceteriarius est, hic verò coniugalis. sicuti Socin. in l. si quis in d. de iur. iur. ne omnino ab eo diuertit ipse Hippo. vides ergo qualiter

liter ipse Hippo. propria ipsius auctoritate novam ac certe falsam opinio. conceperit? nam quod in *capit. tam a qui filij sint legi.* scribitur, statutum est ab Ecclesia favore prolis suscepta: vt legitima sit. quod si Hippo. opinio vera esset, oportet fateri filios susceptos, non tantum effici legitimos per matrimonium subssecutum, sed etiam per sponsalia, que de futuro dicimus, quod minime fatebor. Subinde co-

13

24 **¶** Itat ex vera huicce opinionis cognitione non vulgaris intellectus ad *tex. in c. 2. de conuers. coniugat.* quo cautum est, posse sponsam iam coniugali consensu prelitato ante copulam religionem profiteri, atque ex ea professione dissolui coniugium illud: idem enim dicendum erit, si post coniugalem consensum, vel eius sponsonem coitus non contigerit, quamuis prius carnalis copula precesserit: illa enim coniugalis non fuit, sed fornicaria, nec in illa traditio coniugalis dari potest, que in *illo c. 2. iuribusque similibus* exigitur. ita Paul. de Cast. in *l. pen. C. de epis. & cler.* & Io. Boschoetus *lib. 1. de nup. colu. 2.* nec etiam impedit copula precedens sponsalia, quin sponsus possit profiteri religionem, que impeditur si conclusi. Hippo. vera foret: cum ex eo matrimoniū illud dici deberet consummatum.

25 **¶** Nondū hæc canonis præsumptio adeo virget, vt matrimonium præsumamus per copulam secutam cum sponsa incerta: nempe quando quis ex tribus puellis sororibus iuravit vnam ducturum vxorem: si enim aliquam ex eis post hanc promissionem cognouerit, erit eius maritus censendus. Hosti. & Abb. in *c. ex literis. 2. de sponsa.* quorum opinio placet Floren. 3. par. tit. 1. c. 18. col. 2. & Syluest. in *verb. matrimonium. 2. quest. 11.* vbi subdit esse hanc *Opinio. v. communem.* quam probat Regia *l. 1. tit. 1. part. 4.* Cum enim ille sponsus teneatur ex vi promissionis vnam ex illis ducere in vxorem præsumitur illam, quam cognouit, vxorio ac maritali affectu cognouisse. ex *dicti. cap. is qui fidem.* gloss. tamen in *d. c. ex literis.* quam ibi sequuntur Ioannes Andr. Anton. Henric. & Gard. diuersum tenet, dicens, quod nec sunt sponsalia cū illa cognita, nec matrimonium: licet iudex ex officio debeat compellere hunc virum ad illam ducendam: quia cum eam cognouerit, non potest aliam ex illis sororibus vxorem ducere, & sic nec iuramentum seruare. pro quo fortis *tex. est in c. 1. in princ. de spons. in 6.* vbi ex sponsalibus certis, quamuis nullis, oritur impedimentum publicæ honestatis iustitiæ: & tamen ex his non oritur, vt constat: potest enim quamlibet ex his ante copulam ducere: ergo hæc non sunt sponsalia: si enim sponsalia essent, oriretur ex eis impedimentum: si sponsalia non sunt, consequitur matrimonium ex coitu non esse iudicandum, nec præsumendum. Ego à recepta & communi sententia non discedo, propter illam præsumptionem quam modò explicui: hæc enim sponsalia sunt, quamuis incerta, & ideo ex eis non oritur impedimentum publicæ honestatis iustitiæ: oritur tamen obligatio recipiendi in vxorem vnam ex illis sororibus, ex præmissa sponsonem, cui optime conuenit sponsaliorum definitio: Præterea sponsalia incerta, nempe conditionalia in matrimonium transeunt secuta copula. *c. super eo. & cap. per tuas. de condit. appo. agitur* & ista sponsalia per coitū transeunt in matrimonium, licet incerta sint.

Decimò hic notandū est, præfatæ decretalis præsumptionem adeo mature ab Ecclesia inductam, vt etiam si sponsus ipsa sponsa presente & consentiente, se nolle percoitum matrimonio consentire, nihilominus iudicandum sit ab Ecclesia matrimonium copula secuta: nam & canon præsumit propter coitum sponsus ab hac protectione recessisse, sicut & à cōditione, *cap. super eo. cap. per tuas. de condit. appo. cap. de illis. eod. tit.* quod expresse notat gloss. in *d. c. per tuas.* ibi *Communiter recepta.* Abb. in *cap. cum M. num. 29. de cons. tit. Felin. ibi num. 80. Ripanum. 95.* dicens hanc opinionem cōmunem, quam notat Aretin. *confil. 142. colum. 7. Rub. conf. 60. Ia. Cin. l. non solum. §. morte. ff. de non. oper. nuntiat. nu. 14.* & ibi *Rube. num. 520.* Arelatenf. in *additio. ad Alciat. in tracta. de præsumptio. 2. part. num. 26.* idem notant Doctores in *d. c. veniens. el. 2. de sponsa.*

27 **¶** Vnde decimò ad perfectam huicce rei cognitionem inferatur, adeo esse copulam necessariam inter sponfos, vt matrimonium iudicetur, vt ipsa tentatio, seu nixus copule subssecutus mini me sufficiat. *cap. fin. de spons.* cum enim conatus non habuerit effectum, non potest ex eo presumi consensus coniugalis, etiam si ille nixus inter habili ad matrimonium contigerat, ex dicta ratione. Ita Anton. in *l. 1. de spons. impub.* & Fran.

rum *Opinio Communis* est. vt testatur Præpos. in *dict. c. fin. & eam* secutus idem tenetur Syluest. in *verbo matrimonium. 2. q. 16.* & Alciat. in *tracta. de præsumptio. reg. 3. præsumptio. 38.* idem not. Aret. *conf. 142. vol. 5.* quamuis contrariū teneat Calder. & Præpos. in *d. cap. fin.*

Hinc etiam constat per nixum copulæ non effici matrimonium etiam illa sponsalia, quæ verbis consensum præsentem exprimit, tamen deficiente atate, à iure intel. liguntur de futuro, nempe contracta inter impuberes, vel inter impubere & impubere. probat *text. in c. attestatio. nes. de spons. impub.* Vnde impubes, qui per verba consensum coniugalem exprimentia cōtraxit, etiam si sape nixus fuerit sponsam cognoscere carnaliter, potest resiliire ab sponsalibus, adueniente atate. Subdit tamen ille *text. hoc fallere*, vbi consensisset impubes in matrimonium propè ipsam atatem perfectam, post ipsum nixum copulæ, etiam multo ante illum consensum præcedentem. Anton. Abb. Præpos. & communis ibi, quod non video alia ratione probari, nisi ex eo quod præsumitur discretio ad consensum ratione atatis pubertati proxime. & ex nixu potentie ad coitum: his ergo duobus adiunctis præsumitur matrimonium esse perfectum: quod etiam Cardin. ibi, *2. colum. vi.* dicitur sentire. ex quibus etiam colligo, conatum copulæ propè ipsam atatem perfectam, efficere matrimonium sponsalia illa verbis de præsentibus, iuris tamen interpretatione de futuro. Ita Hostienf. Anton. & Præpos. in *dict. cap. attestatio. nes.* illum *text. ad hoc* notantes. Hinc infert Præpos. ibi esse differentiam inter sponsalia re & verbis de futuro, & sponsalia sola iuris interpretatione de futuro. prima enim non transeunt in coniugium per nixum copulæ, vt in *dict. cap. fin.* secunda verò transeunt in coniugium per conatum copulæ propè ipsam atatem perfectam contingentem. Ego verò, vt quid ipse sentiam, planè fatear, credo solum conatum copulæ, etiam propè ipsam atatem perfectam, minime efficere coniugium: nulla enim ratio id persuadere potest, nisi præsumptio consensus coniugalis: ista autem non colligitur ex nixu copulæ, vt in *dict. cap. fin.* probatur: igitur conatus copulæ, etiam propè atatem perfectam, coniugium non efficit, & si dixeris facilius colligi ex signis cōsensum coniugalem post sponsalia verbis de præsentibus contracta, quam post sponsalia re & verbis de futuro, id ego fateor, modo signa illa, ex quibus cōsensum coniugalem præsumendus est, post atatem perfectam contingant, & non ante illam, vt itatim dicam in intellectu *cap. 1. §. idem. de spons. impub. in 6.* quo fit, vt ipse credam malè Præpos. aduertisse: conatus enim in *dict. cap. attestatio. nes.* etiam iuxta communem interpretationem, consensum non inducit, nec eius præsumptionem, sed præsumptionem potentie ad coitum: discretio verò ad consensum, ex proxima atate penditur, si consensus ipse tunc præstetur: quod probatur in *cap. continetur. de spons. impub.*

§. SECVNDVS.

De sponsalibus de futuro

S Y M M A R I A.

- 1 Sponsalia de futuro et aditione sponse ad domum, non efficiuntur matrimonium.
- 2 Sponsalia que re & verbis de futuro appellamus, per oscula, amplexus, & similia signa, nequaquam transeunt in matrimonium.
- 3 Sponsalia per subarrationem matrimonium fieri dicuntur.
- 4 Ex subarratione consensus coniugalis præsumitur.
- 5 Sponsalia curis interpretatione de futuro, verbis autem de presenti, an per predicta signa matrimonium efficiantur.
- 6 Consensus præsumitur in sponsalibus ex varijs signis.
- 7 Sponsalia de futuro facilius soluantur quàm de presenti contracta. & ex actè penditur intellectus ad text. in *c. de illis. l. 1. de spons. impub.*

Secundo sponsalia transeunt in coniugium, si sponsus sponsam ad domum traduxerit: ex hoc enim præsumitur inter eos coniugalis consensus. probatur in *l. mulierem. ff. de ritu nupt.* notat. Ioan. Andr. in *d. cap. fin. de sponsa.* quem sequitur Alciat. in *tracta. de præsumptio. regul. 3. præsumptio. 38.* idem notat Angel. in *authentic. quibus mod. natural. efficiant. legat. §. fina.* Decius in *capit. tur. aut. de probatio. lib. 1. colum. 1.* sed contrarium est verius: non enim hæc præsumptio est iure canonico inducta. ita Calder. Anto. & Abb. quorum *Opinio Communis* est secundum Præpos. ibi, qui eam sequitur in *d. cap. fin.* dicit eandem opinio. communem eam secutus Aretin. *conf. 142.* propterea tamen prima opinio procedere duobus ca-